

НАУКОВА ХРОНІКА

Світлана Романюк

Варшавський університет
вул. Штурмова 4, кім. 417, Варшава 00–927, Республіка Польща
s.romaniuk@uw.edu.pl

***Kampania Agnieszka Perswazja w języku polityki. –
Warszawa : Wydawnictwo naukowe SCHOLAR, 2009. – 248 s.***

Протягом останніх років політичний дискурс вивчає все ширше коло науковців, йому присвячено чимало праць, дисертаційних робіт і статей. Рецензована праця, з одного боку, звертається до політичного дискурсу, але сягає до теорії риторики, а не дискурсивних методів, дискурс у ній постає у найзальнішому значенні – як результат мовної діяльності, як корпус текстів, що відносяться до певної сфери мовлення.

Проблематика рецензованої книги становить винятково цікаву сферу саме соціолінгвістичних досліджень, оскільки її авторка ґрунтовно й усебічно проаналізувала одне з основних понять, яке нерозривно пов'язане з владним дискурсом і політикою (питаннями, актуальними для соціолінгвістики), – персвазію, тобто мистецтво переконування, яке в сучасному світі здобуло дещо звужене визначення, з подекуди відчутним негативним нашаруванням.

Наукові зацікавлення А. Кампки присвячені передусім вивченню соціології політики, політичної риторики, публічних дебатів, демократичного дискурсу. Основним завданням став опис стратегії і персвазивних засобів, які використовуються польськими політиками протягом останніх кільканадцяти років. Зібраний і проаналізований матеріал допоміг з'ясувати, як змінювалася мова польської політики від 1989 року, чи підлягає вона сучасним тенденціям розвитку, що рухаються в напрямку більш театралізованого політичного життя, яке все частіше має форму інформаційної розваги. У дослідженні постала проблема визначення того, чи доводиться говорити про окремі форми комунікації щодо політичної мети і актуального місця на політичній сцені певного мовця, і того, чи його стиль мовлення змінюється залежно від позиції, яку він займає. Варто зазначити, що з цим завданням авторка справилася: рецензована робота отримала високу оцінку серед фахівців, а докторська робота *Perswazja w języku polityki. Na przykładzie exposés premierów III RP i debat nad programem rządu*, яка стала основою книжки, отримала відзнаку в конкурсі під патронатом Президента Речі Посполитої Польщі «Polskie wyzwania: państwo – tożsamość – rozwój».

Джерельною базою дослідження слугували тексти *exposés*, виголошені прем'єр-міністрами Республіки Польща в Сеймі, починаючи з 12.09.1989 до 23.11.2007 року. Авторка детально проаналізувала звернення в Сеймі Тадеуша Мазовецького, Яна Кшиштофа Белецького, Яна Ольшевського, Вальдемара Павляка, Ганни Сухоцької, Юзефа Олекси, Владзімежа Цімошевича, Єжи Бузека, Лешка Міллера, Марека Бельки, Казімежа Марцінкевича, Ярослава Качинського і Дональда Туска. Крім того, об'єктом

аналізу стали дебати над програмами урядів, оскільки під час першого виступу після перемоги на виборах (*exposé*) прем'єр-міністр оголошує програму й особовий склад свого уряду. Виголошені промови значно відрізняються, на них впливають і відмінні особисті риси політиків, і актуальна суспільно-політична ситуація в країні.

Авторка розглядає питання про те, що впливає на стан і якість сучасної політики, на її думку, це елітаризм і популізм, пафос і агресія, політичний театр і демократичний ритуал. Порушено проблему самопрезентації політиків та їх суперників. Стиль комунікації зумовлює партійна приналежність, місце на політичній сцені. Важливо, що авторка з'ясовує, чи суперечки в сесійній залі, свідками яких часто виступають журналісти, а пізніше і суспільство, – це справжня дискусія, реальна суперечка з важливим ідеологічним підґрунтям, чи тільки вміло розіграний спектакль?

На думку дослідниці, поняття персвазії в аналізованих реєстрах постає в загальнішому визначенні, ніж узвичасне сприйняття такого впливу на адресата, оскільки в *exposé* мовець переконує не щодо своїх окремих рацій, а окреслює предмет персвазії у цілісному баченні майбутнього функціонування країни. Структуру аналізу складають три елементи, які видаються важливими, щоб розкрити суть персвазивного впливу під час виголошення промови. Йдеться про такі чинники, як автопрезентація депутатів, що слугує виключно висвітленню окремішності певної партії; опис дійсності за допомогою персвазивних дефініцій ситуації (тобто таких, які виключають інший можливий варіант розвитку країни як неефективний або помилковий); спосіб трактування політичного противника. Ці елементи постають у трьох аспектах – способі автопрезентації, етикетуванні суперника і дефініції ситуації. На прикладі описаних персвазивних технік, уживаних доповідачами, авторка аналізує політичну риторичку з погляду соціології, а не *stricte* лінгвістики, хоча на основі представленого матеріалу їй вдалося зазначити і вказати мовні експоненти популізму й елітаризму, пафос, агресію, вульгарність, а відтак саме мовні компоненти, що складають політичний дискурс.

У першому, теоретичному розділі «*Miejsce perswazji w polityce*» («Місце персвазії в політиці») впорядковано й здефінійовано основні поняття, що стосуються предмета дослідження, описано характерні риси мови політики й елементи, типові для мови влади загалом. Крім того, окреслено сучасні тенденції і напрямки розвитку публічного мовлення. Найважливіше поняття *персвазія* витлумачено з різних поглядів і враховуючи різні підходи до його визначення. Але найважливішим вважаємо підсумок, в якому значення і роль *персвазії* відповідає актуальному політичному процесу в країні. Поняття *мова політики*, *маніпуляція*, *пропаганда* також висвітлені в цьому розділі. Авторка слушно вважає, що «Персвазія – це один зі способів владного керування», саме вона вирізняє мову політики (с. 23). Дослідниця послідовно дотримується цієї думки, підтверджуючи застосування персвазивних механізмів в аналізованих прикладах, визначає такі характеристики мови політики, як деформація значень, пустослів'я, загальність (неконкретність) висловлювань, стилістичний кітч. Проте, на думку доктора Кампки, у формуванні згаданих негативних властивостей мови політики велика роль відведена не тільки політикам, але й журналістам, оскільки мовці (політики) і їхнє оточення – адресати (журналісти) впливають один на одного.

З погляду мовознавця можна закинути авторці надто сміливі твердження і такі окреслення, як *брутальна мова* (с. 31). Адже варто пам'ятати, що сама по собі мова не може бути брутальною, нудною (с. 32) тощо, натомість засоби, які мовці використовують у формі висловлювань/текстів, відображають агресивний, персвазивний, маніпулятивний і інші характери переказу. Проте цікавим є встановлений перелік засобів, зарахованих до маніпулятивних і персвазивних – це

поміж іншими, образи (обзивання), перекручування фактів, вигадки, багатослів'я, багатозначність, брехня, шахрайство, напівправа, вислови, вирвані з контексту, звернення до тем, які відбігають від проблематики з метою уникнути певної дискусії (розмови не на тему) (с. 24). Саме таке мовлення політиків авторка визначає як результат неосвіченості депутатів, а відтак – нерозрізнення або змішування ними мовних стилів, яке веде до непорозуміння або взагалі дискваліфікує їхнє мовлення як нормативне і відповідне до ситуації. Вона пише, що «слова можуть бути різними, але ціль, яку вони переслідують – незмінна. Йдеться про переконання виборців, за кого вони повинні голосувати, а кого краще остерігатися» (с. 229).

У другому розділі «Inscenizacja nowego początku – perswazyjna definicja sytuacji» («Інценізація нового початку – персвазивна дефініція ситуації») описано засоби, якими послуговуються політики для побудови персвазивного переказу. Це відбувається, поміж іншими, за допомогою створення напруги, тенденційного добору фактів, пафосу, певної образності, які повинні звернути увагу, переконати слухачів у правильності дій майбутнього уряду. Неможливо обійтися без урахування мовної поведінки опозиції, яка намагається заперечувати і відкидати проголошені прем'єром напрямки і зміни у політиці. Тут з'явилися такі поняття як *історичний момент*, *стиль правління*, *гра (політика як гра)*, *медіальний театр*, *політичний ритуальний спектакль*. Матеріалом цього розділу стали тексти промов прем'єр-міністрів.

Наступний розділ «Perswazyjne kreowanie wizerunku» («Персвазивне створення іміджу») містить аналіз виступів депутатів польського Сейму. Тут детально визначено, за допомогою яких засобів політики творять свій позитивний візерунок, а також формують імідж своєї партії на противагу негативному зображенню суперника – опозиційного кандидата чи партії загалом. У цьому розділі описано форми автопрезентації, які складаються з піднесених мотивів, професійності і уміння співпрацювати, відкритості на потреби суспільства. З іншого боку, представлено способи визначення суперника, які складаються з приземлених мотивів на противагу вищим мотивам, некомпетенція і агресія, маніпулювання виборцями. Дуалізм іміджу вміло розкрито в останньому підрозділі «Retoryczny konflikt» («Риторичний конфлікт»).

З теорією риторики, яку дослідниця обрала як основну методику вивчення й аналізу текстів, безсумнівно, повинні ознайомитися саме ті, про кого йдеться в політичному дискурсі, а мистецтвом вмілого висловлювання і переконання, а не лише ораторськими вміннями, мають досконало володіти саме політики. Важливим є згаданий аспект і з погляду адресата, адже, як слушно зауважує доктор Кампка, «знання риторичних засобів може допомогти громадянам розпізнати цинічну маніпуляцію. А це, в свою чергу, може їх вберегти від пасивності, яка виникає з припущення (і все частіше з переконання – С.Р.), що політики завжди говорять неправду». В аналізованих *exposé* також засвідчено різні практики мовців, які впливають на зміни політичного дискурсу загалом: зафіксовано різницю способів мовлення, акцентування на важливих питаннях, прийняту й проголошену систему цінностей, в дебатах натомість найповніше розкрито саме багатство мови політики й зафіксовано яскраві відмінності окремих способів мовлення. За словами авторки, «хоча адресати не сприймають позитивно мову політики, для науковця вона залишається цікавим предметом досліджень» (с. 227) і, виступаючи основою політики, містить невичерпне джерело знань про предмети і об'єкти політичної діяльності. Метафоричні підсумки, можливо, мають не менше значення, ніж наукова вартість рецензованої праці: «Персвазія нагадує нам те, як ми відчиняємо двері. Пропаганда нагадує їх

виважування» (с. 228). Читачам і адресатам цієї праці залишається робити власні висновки.

Інформація надійшла до редколегії 30.10.2013 р.